

IZ RIBARSKE PRAKSE

Suzbijanje zaraznih bolesti riba i sprečavanje njihova nastanka

U »Nacrtu predloga za donošenje Zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o merama za unapređivanje stočarstva i zdravstvenoj zaštiti stoke«, u daljnjem tekstu »Nacrt predloga« kojeg je izradila zajednička komisija za reviziju saveznih zakona iz oblasti poljoprivrede, šumarstva i voda Savezne skupštine, predloženo je među ostalim da se iz čl. 33. Osnovnog zakona, a u kojem se nabrajaju zarazne bolesti životinja koje se suzbijaju silom zakona izmijeni i da glasi: »Bolesti čije je sprečavanje i suzbijanje od interesa za cijelu zemlju su: (nabrajaju se bolesti), a predložene izmjene se obrazlažu sa činjenicom što se sprečavanje i suzbijanje vrši i po odredbama republičkih zakona. Međutim, u daljnjim izmjenama ovog člana (33.) predlaže se da se broj zaraza smanji. Iz tih razloga predloženo je da se iz dosadanjeg popisa zaraznih bolesti životinja među ostalima izostave zarazna vodena bolest šarana i vrtičavost pastrva (dentosporizijana). U pročišćenom tekstu »Nacrta predloga« u članu 33. zaraznih bolesti riba uopće nema. One su dakle u potpunosti izostavljene. Zarazne bolesti riba prema tome za sada, a ; u daljnjem budućnosti prema »Nacrtu predloga« nisu od interesa za cijelu zemlju. Ostaje doduše mogućnost suzbijanja i sprečavanja pojedinih zaraznih bolesti riba u saveznim razmjerima, ali to Savezno izvršno vijeće može odrediti tek ako se za to ukaze potreba, a i pojedinim republikama po prirodi stvari ostalo je na volju da mogu odrediti i druge bolesti, pa tako i zarazne bolesti riba u svojim republičkim zakonima od pretpostavkom ukoliko je to od interesa za dotičnu republiku. Republike dakle mogu ih ako nađu za potrebno, ali ne moraju unijeti u svoje Zakone, a u krajnjoj liniji ako ih i donesu ne trebaju ih usaglašavati sa zakonskim odredbama donesenim u drugim republikama.

Bojimo se da predlagači ovih izmjena očito ne poznaju dobro, ili bar ne sagledavaju privredno značenje uzgoja riba već sada, a pogotovo u najskorijoj na šoj budućnosti, a još manje su upoznati sa patološkim savremene proizvodnje riba u cjelini.

Vjerojatno, a gotovo je sigurno, da prilikom izrade »Nacrta predloga« nisu tražili suradnju užih stručnjaka.

Ovaj »Nacrt predloga« posebice me je potakao da se osvrnem na ovaj problem kojeg je trebalo već prije načeti, jer je već odavno sazrio i traži da se priđe njegovom temeljitijem rješavanju. Podimo najprije sagledavanjem sa privrednog aspekta. Proizvodnja ribljeg mesa (za sada razmatramo samo slatkododne ribe) u svijetu kao i kod nas poprima sve oblike intenzivne, pa ako hoćete i industrijske proizvodnje. Tu je situacija potpuno ista kao i u proizvodnji goveđeg, svinjskog i pilećeg mesa. Pribrojimo li ovamo i

pravu glad tržišta za ribljim mesom, jer ga je na tržištu vrlo malo (u proizvodnji i u potrošnji smo negdje na dnu svjetske tablice) situacija je još teža. Pomnjanje ribljega mesa među ostalim posljedica je i sve većeg zagađivanja naših otvorenih voda iz kojih se je donedavna ipak dobivalo dosta ribe (Dunav, Sava, Drava). Danas se mogu sve naše otvorene vode za proizvodnju riba smatrati otpisanim. Pokazalo se da i velike vodene akumulacije iz mnoštva razloga nisu podesne za uzgoj riba, siromašne su hranom, dno im je sterilno, stalno puštanje i dizanje nivoa vode i povremeno i potpuno ispuštanje voda iz akumulacija itd. Za sada je ostalo otvoreno pitanje korištenja golemih vodenih kanala i irigacionih objekata koje se izgrađuju širom naše zemlje, pogotovo što regulacijama se pokraj zagađivanja rijeka riblja populacija još više uništava. Ostalo je da se ribe uzgajaju u umjetnim ribnjacima pod uslovima najintenzivnije proizvodnje, jer samo se tako ova proizvodnja i isplati. Sve naprijed rečeno gledano je prvenstveno sa aspekta proizvodnje ribljeg mesa u nizinskim vodama. Međutim, ništa nije manje, a tokom vremena biti će sve više interesantnija i proizvodnja riba u visinskim vodama, naročito salmonida. Njihovo privredno značenje je dapače i veće, jer se tu istovremeno isprepliće proizvodnja najkvalitetnijega i najskupljega mesa za tržište, sa uzgojem riba za potrebe ribolovnog turizma i sporta, za nasadivanje sportskih voda koje su još ostale nezagadane ali su zbog lošeg gospodarenja ostale potpuno prazne, a pogotovo jer se uzgoj salmonida i njihova privredna eksploatacija vrši i vršiti će se u našim privredno najzaostalijim krajevima. Suvim je sigurno da će se u najskorije vrijeme u intenzivnom uzgoju riba koristiti i zato pogodni tereni koji se inače ne bi mogli pravilno koristiti a pogotovo što je već dosadašnje iskustvo ; kod nas i u drugim zemljama pokazalo da je uzgoj riba veoma akumulativan i privredno interesantan. Masovni uzgoj salmonida — pastrva u nas pitanje je samo dana, jer zato kod nas postoje izuzetno povoljni uslovi i tokom vremena za pojedina područja a naročito ona »privredno pasivna« u kojima se misli forsirati turizam sasvim sigurno imati će krupno privredno značenje. Intenzivna proizvodnja mesa slatkododnih riba a i samih riba za za potrebe turizma i sportskog ribolova ima dakle sve odlike intenzivne proizvodnje kao i kod ostalih životinja s tim da je proizvodnja riba, naročito salmonida za unapređenje turizma u svakom slučaju od posebnog interesa.

Smatramo da ne treba naglašavati da u intenzivnoj proizvodnji riba kao i kod svih drugih životinja dolazi do pojave najrazličitijih bolesti, kod riba dapače zbog toga što žive u vodi, koji je idealan i vanredno povoljan medij za nastajanje najrazličitijih bolesti, a pogotovo to vrijedi za pojavu zaraznih bolesti koje obavezno prate savremenu intenzivnu proizvodnju; intenzivan uzgoj pospješuje i razvitak nekih bolesti koje su pod prirodnim životnim uslovima bile beznačajne, a sada su u izmijenjenim prilikama zadobile svu težinu i sve odlike najopasnije zarazne bolesti. Situacija se još više pogoršava, jer se sve više uvozi

rasplodni materijal a iz iskustva nam je poznato da se nekontroliranim uvozom veoma lako unose najopasnije zarazne bolesti stoke pa tako i bolesti riba. Zato su uvozne dozvole, traženje jamstva, obavezno uređenje karantena i najstrože sprovođenje profilaktičkih mjera neophodno potrebni, ako želimo da spriječimo unošenje novih zaraznih bolesti riba. Intenzivnu proizvodnju riba prate dakle i izvjesne bolesti za koje se može reći da su upravo s njime i uslovljene. Sa dobrim i solidnim poznavanjem etiologije, patogeneze i kliničke slike nije teško zaključiti o značaju svake pojedine bolesti, tražiti uzroke njihovog nastajanja, pratiti daljnje širenje i pronalaziti mjesta gdje će se najsigurnije, najlakše i najjeftinije prekidati razvojni lanac s time, sprečavati njihov nastanak i uništavati ih, eradicirati kako se to danas učeno kaže. Ovo nije ništa nova. Tako uostalom radimo već decenijama u suzbijanju zaraznih bolesti ljudi i životinja i to sa očiglednim uspjehom. Gdje i kako prekidati lanac razvika većine bolesti riba? Smatramo da je upravo u uzgoju riba, a naročito salmone, to srećom najlakše učiniti. Proizvodnja rasplodnoga materijala tj. ikrice i ribljeg mlada vrše se gotovo isključivo u zato specijalno izgrađenim i uređenim mrijestilištima i ribogojilištima. Ovdje nema proizvodnje, kao npr. svinja gdje se drže rasplodne krmalice u gotovo svakom boljem domaćinstvu pa prema tome nalazimo na stotine hiljada punktova gdje se neka zaraza može razviti, zadržati i dalje širiti. Proizvodnja riba a naročito rasplodnog materijala vrši se na strogo ograničenim i za sada malobrojnim ribogojilištima. Radne organizacije koje proizvode komunalnu ribu a naročito rasplodni materijal već su danas pravi robni proizvođači. Međutim, nažalost, mnogi od njih za sada su u povlaštenom položaju, jer je potražnja za njihovim proizvodima daleko veća od ponude, a pošto još nemaju iskustva, ni predodžbe o značenju suzbijanja zaraznih bolesti, na njihovo se postojanje često nehatno odnose, jer nisu svjesni što te bolesti za čitavu zajednicu, pa i za njih same znače a još manje za unapređenje proizvodnje riba. Zato ih bez dvoumljenja, a da bi ih se riješili, prodaju drugima i tako se bolesti nesmetano šire. Očito dokaz tome je slučaj kad je svojevrjeme jedno mrijestilište prodavalo pastrvski mlad zaražen sa lentosporijazom, i ako se znalo i bili su upozoreni da su im pastrvice zaražene. Kupac iz druge republike sa novonabavljenim pastrvicama zarazio je svoje novoizgrađene objekte u koje su uložena velika sredstva; neugodno pogođen, nekako kao kad čovjek, težak bolesnik, svjesno neće da sagledava svoje teško zdravstveno stanje i misleći da ignoriranjem svoje bolesti i nije bolestan, posluje kao da mu pastrvice i nisu bolesne, ne sanira svoj objekt, proizvodi i sam dalje i lentosporijazom zaraženi mlad odavle se prodaje i dalje lentosporijaza širi, pa dospijeva čak i u otvorene vode. Mrijestilišta dakle mogu istovremeno biti i rasadnici zaraznih bolesti riba i odavle se prenosi u sve vode bez razlike i zatvorene i otvorene u kojima će se nasadivati riba za proizvodnju mesa, a isto tako i ribe namijenjene za sportsko turistički ribolov. Sa već bolesnom mladom bolest se može prenositi i u najudaljenije krajeve, mogu se zaražavati i do sada zdrave vode koje će se poslije morati veoma teško i uz goleme troškove ponovno sanirati. Razumljivo je da pod ovakovim uslovima nema ni ekonomične proizvodnje ribljega mesa ni ekonomskoga turizma. Proizvođači ribljega mlada sasvim pogrešno, do nedavna su smatrali, a nažalost poneki još uvijek i dalje u tome ustraju da je pojava bilo koje bolesti riba u njihovom uzgoju »poslovna tajna«, zato je ne prijavljuju, dapače je i kriju i ne misleći pri tom kako i sebi i zajednici čine goleme štete.

Na ovoj pojavi naročito sam se zadržao želeći da ukažem da se u današnjoj situaciji ne može očekivati neka »društvena svijest proizvođača«, da će sam bez zakonske prisile učiniti ponekad i na svoju vla-

stetu štetu sve što je potrebno da se bolest dalje ne širi. Uostalom, uzmimo jednu komparaciju; nije nam nikada ni na um padalo da bi recimo suzbijanje sli- navke i šapa, sakagije, svinjske kuge pa i tuberkuloze i bruceloze goveda, što naročito podvlačimo, prepuštali na volju i uvidavnost proizvođača stoke, a naročito rasplodnog materijala. Ovdje je također, bar u prvo vrijeme, pogotovo kad proizvodnja još nije dostigla potražnju, bilo u općem interesu da društvena zajednica silom zakona nametne zaštitu te proizvodnje u čitavoj zemlji. Stručnjaci i ihtiolozi trebali bi ovdje imati glavnu riječ i predložiti koje bi zarazne bolesti riba dolazile u obzir, kao i sve mjere koje bi se obavezno sprovođile za sprečavanje i suzbijanje saveznim zakonom određenih bolesti riba.

Prof. dr I. Tomašec, predstojnik Zavoda za biologiju i patologiju riba i pčela Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu predlaže da se u novi Savezni zakon uvrsti: iz područja zaraznih bolesti riba trebale bi biti u Saveznom zakonu ove: **zarazna nekroza pankreasa salmonida, virusna hemoragična septikemija kalifornijske pastrve, zarazna vodena bolest šarana, furunkuloza salmonida i vrtičavost postrva**. Ove su bolesti uključene i u internacionalni zoonositarini kodeks: Međunarodnog ureda za epizootije u Parizu, pa je preporučeno zemljama članicama da se ove bolesti i službeno suzbijaju.

Predložene zarazne bolesti riba trebalo bi obavezno uvrstiti u Savezni zakon i u dogledno vrijeme u interesu čitave zajednice suzbijati i sprečavati sa jedinstvenim mjerama u cijeloj zemlji.

Druga strana medalje je i sprovođenje tih mjera. Njihovo izvršavanje povjereno je Veterinarskim inspekcijama u svim instancama. Činjenica je, da taj posao do sada nije najsretnije obavljan, iako bi ga se moglo veoma lagano i organizirati i obaviti, obzirom na to da je broj ribogojilišta relativno vrlo mali njihov rad bi se mogao sa lakom kontrolirati. Obavezni zdravstveni nadzor, određivanje profilaktičkih mjera, izdavanje atesta, uvjerenja o nezaraženosti moglo bi se povjeriti Institutima, a ima ih u svim republikama, koji bi u zajednici sa nadležnim veterinarskim inspektorima taj posao, sa lakoćom obavljali. U početku sankcije protiv onih koji se tih određenih mjera ne bi pridržavali trebalo bi strogo sprovođiti, a uvjereni smo što sam iskustvo kod suzbijanja stočnih bolesti ukazuje da će vrlo brzo i sami proizvođači i bez pritiska, u vlastitom interesu, sve te mjere sprovođiti. U prvo vrijeme republičke veterinarske inspekcije trebale bi insistirati na sprovođenju tih mjera, tražiti da se striktno u život sprovođe, a po potrebi ih unijeti u svoje godišnje »Naredbe o suzbijanju stočnih zaraza«.

Da završimo. U svrhu zaštite proizvodnje slatkovodnih riba i daljnega unapređivanja te proizvodnje potrebno je za sada sa jedinstvenim mjerama u cijeloj zemlji prići sistematskom sprečavanju pojava i iskorjenjavanju već postojećih, zakonom predviđenih, zaraznih bolesti riba i na taj način unaprijed osiguravati razvoj savremene intenzivne proizvodnje riba. Iz tih razloga potrebno je ne samo da već u sadašnjem Zavodu nabrojane bolesti riba i dalje ostanu, nego da se uvrste i druge, u novi Savezni zakon o unapređivanju stočarstva i o zdravstvenoj zaštiti stoke.

Obzirom na način proizvodnje i njen današnji obim, suzbijanje zaraznih bolesti riba moglo bi se malo bolje volje veoma uspješno obaviti. I naglašavamo, sada je za to najzgodniji čas, u protivnom savremena proizvodnja riba biti će otežana i usporena pa i neekonomična i ukoliko se zarazne bolesti riba prošire i nekontroliranim uvozom rasplodnog materijala u zemlju unesu druge, kojih za sada još nemamo, njihovo suzbijanje u budućnosti biti će mnogo komplikiranije i skuplje, a proizvodnja neposredno usporena pa i potpuno zakočena.

Prof. dr M. Winterhalter